

De portretkunst van Jan Veth had van huis uit meer de neiging tot beperking dan tot uitbreiding. Waar hij op den duur de totaliteit der gestalte prijs gaf voor een scrupuleus analyseeren van het gelaat, daar kon van hem moeilijk een bijdrage worden verwacht tot het belangrijk schilderen van groepen, al komen groepsportretten wel in zijn oeuvre voor. Waar in ons land de waardeering voor de schoone stillevens van Fantin niet moeilijk is, door onze voorbereide toegankelijkheid in deze richting, daar dient de diepe beteekenis van het betrekkelijk bereiken en falen in zijn portretgroepen met meer nadruk te worden gesteld.

Wat ons tenslotte nog altijd verbindt aan zijn werken, dat is de geestelijke gezindheid daarin. Er zijn menschen, die alles wat niet meeklinkt of -kleurt met de geluiden en lichten van den dag van heden, als verouderd misprijzen; die het hedendaagsche, als om zichzelf te vleien en een angstig vermoeden te verbergen, willen opdrijven tot eene eeuwigheid, die zij al beuzelende met onwezenlijkheden en jagende achter buitenissige, vermeende goddelijkheden, al lang verspeelden. Voor dezulken is Fantin geen bezigheid voor een mensch van vandaag, doch een curiosum voor het museum.

Wie echter de geestelijke gezindheid in Fantin begrijpen, zullen meteen de bevangenheid daarvan in de hiervoren aangegeven grenzen en windselen minder als een persoonlijk tekort, dan wel als een algemeen verschijnsel van den tijd begrijpen. Juist daarom is Fantin ook vandaag nog een zoo boeiende figuur, omdat zijn leven en werken in onverdeelde mate symboliseeren: het exclusieve van de geestelijke gezindheid in de vorige eeuw.

Het geestelijk leven moest wel exclusief verschijnen, omdat het zich juist in de afzondering, die tevens verbijzondering werd, bewust kon worden van de geestelijke innerlijke centraliteit, als tegenstelling tot de vervlakende democratie van half-geestelijke, naar buiten geprojecteerde, gedecentraliseerde levensbeschouwingen. Het toen optredende aristocratische, eenzaamheidsbesef werd wel noodwendig sterker van isolement, maar de zuiverheid der volkomen innerlijkheid van het geestelijk leven kon in beginsel toch niet meer worden aangetast, slechts in te spitse toepassingen worden bekneld en met te eenzame verbeeldingen worden besmet.

Het exclusieve in Fantin is ons, zoo gezien, een waarborg voor de goede zuivere gerichtheid van een geestelijken drang in zijn schilderkunst.

De overwinning van dit exclusieve element, met het behoud van de pure innerlijkheid, de verruiming van het eenzaamheidsbesef van den geestelijken individualist tot een geestelijk gegrondvest eenheidsbewustzijn, schijnt het vraagstuk te zijn, dat in velerlei gedaanten, aan dezen tijd gesteld wordt. Zoo wekt de nadering tot Fantin tegelijk het besef van een afstand. Zoo worden in nadering en verwijdering, het verband en de groei begrepen.

Sept.-Oct. '27.